

Oponentský posudek bakalářské práce

Tereza LINDOVÁ: *Integrita ega Zdenky Fantlové*. Praha: FHS UK 2019, 69 s. + elektronické a audio přílohy.

Bakalářská práce Terezy Lindové vychází (přiznaně) především z autorčina vztahu s jednou z přeživších holocaustu, Zdenkou Fantlovou. Autorka se rozhodla nahlédnout autobiografické vyprávění Zdenky Fantlové optikou vývojové psychologie, a to především teorie životních cyklů a ego integrity (Erikson 1996, Erikson 1999, Torstam 1999). Metodologicky se hlásí k interpretační fenomenologické analýze.

Práce je standardně členěna na část teoretickou (s. 7-22) a empirickou (s. 22-63, z toho s. 22-31 jsou věnovány metodologii výzkumu a s. 32-63 vlastní analýze a interpretaci dat). Přílohy (pouze v elektronické verzi; proč nejsou i v tištěném textu?) tvoří transkripty tří provedených rozhovorů. Oceňuji rozhodně výběr tématu, nicméně z pozice oponenta si dovoluji poukázat na několik bodů, které si při obhajobě dle mého soudu zasluhují diskuzi.

Teoretické ukotvení práce je zaměřeno především na představení konceptu životního cyklu E. Eriksona a konceptů na něj navazujících. Autorka se ovšem soustředí na kontext vzniku této teorie a dále na osmé a deváté stádium životního cyklu. Bez alespoň naznačení kontextu těchto dvou stádií v šíři celé teorie (tedy stručný popis všech stádií a především principy jejich identifikace) na mě jako ne-psychologa tyto teoretické pasáže působily poněkud nesrozumitelně a zmatečně (zejm. kap. 2.1.1 a 2.1.2). Naopak velmi zajímavá a přínosná se mi jeví kap. 2.1.5, představující psychologické koncepty rozumění integrity u přeživších holocaustu. Tyto teorie nabízejí širokou škálu možností k interpretaci dat, avšak autorka s nimi v další práci takřka nepracuje. Lze tedy říci, že přes šíři teoretického zázemí autorka reálně pracuje se třemi tituly, a to ještě jen s jejich částmi. Jak ukážu níže, domnívám se, že tento postup autorku dovedl k poněkud zjednodušujícím interpretacím.

Nejasnosti mám i v postupu vlastního výzkumu a jeho popisu v metodologických kapitolách. V žádném případě nerozporuji analýzu autobiografických vyprávění (ať už získaných v rozhovorech, či v publikované autobiografii Zdenky Fantlové). Ovšem zůstal mi utajen postup této analýzy. Po přečtení bakalářské práce jsem se se zájmem začela do v příloze publikovaných rozhovorů (publikovanou autobiografii Fantlové znám) a nestačila se divit. Jednak na mě hned v počátku doslova vyskočila řada analyticky zajímavých a nosných témat, které se přímo vztahují k autorčiným výzkumným otázkám (např. stručná narátorkina stručná rekapitulace života a její odůvodnění). Autorka v práci píše, že z celkem osmi nahraných rozhovorů k vlastní analýze vybrala tři na základě toho, že „obsahovala zvolená vynořená témata“ (s. 20). Zajímalo by mě, jak konkrétně autorka při analýze postupovala, a to jak na úrovni redukce rozhovorů, tak na úrovni redukce témat (zbyla tři: tatínek, prstýnek a součást vesmíru). Je tento postup výsledkem nějaké důkladné analýzy? Co znamená ono „vynoření“? A jak se k procesu „vynoření“ vztahuje, že témata byla „zvolená“? Vlastní analýzu dat autorka naznačuje v jediném odstavci v kap. 3.8. Zde přidává, že tato témata byla „subjektivně významná“ pro narátorku (s. 31). Pak bych ovšem očekávala nějaký typ narativního rozhovoru a narativní analýzy. Data, vybraná k analýze, ovšem pocházejí primárně z „life interview“, které autorka deklaruje tu jako strukturované (s. 29), tu jako polostrukturované (s. 26), aniž by ovšem popsala jeho metodologické principy a postup. Poznámkou na okraj k metodologické části pak budiž, že bývá dobrým zvykem pojmout ji reflexivně, tedy i psát ji v minulém čase.

Vlastní analytická část je uvozena rekapitulací životního příběhu Zdenky Fantlové (mimořádně, opravdu spolupracovala s *Josefem Lustigem* /s. 34/?), po níž následuje představení výše zmíněných tří „vynořených“ témat a jejich zasazení do teorie životních cyklů a ego integrity. Zde se ovšem na některých místech (na některých místech – tedy ne všude! Řada interpretací je zdařilých a zajímavých) jeví nedostatečnost reálně používaného teoretického zázemí. Pozastavila jsem se především nad pasážemi, v nichž se autorka rozhodla „narvat“ (výstižnější sloveso mě nenapadá, omlouvám se) do svého teoretického rámce narátorkina tatínka. Pracujeme-li se vzpomínkami jako s klíčovým pramenem, je nezbytné, abychom vzali v úvahu také povahu paměti a vzpomínání. Studia paměti jsou rozsáhlou interdisciplinární oblastí. Kdyby do ní autorka alespoň letmo nahlédla (klidně jen do teorií z oboru psychologie), zjistila by, že vzpomínka není otiskem minulosti, nýbrž její interpretací v kontextu současnosti. Vyhodnocovat tedy na základě vzpomínky, že např. „již ve své dospělosti však její otec projevoval pro stáří typickou formu generativního chování“ (s. 40), že „u otce Zdenky Fantlové tak mohlo jít o prvotnější formu moudrosti, které (sic!) by se v pozdějších fázích života dále formovala“ (s. 41) atp. považuji za opravdu vysoce nestandardní. Zároveň se mi jeví, jak jsem už ostatně výše naznačila, že mnohá data zůstala nevyužita (autorka např. ignoruje zajímavý výrok „můj kamarád, nebo milenec, nebo co už byl, nevím, Arno“ /s. 41/, který ovšem moment prstýnku může posouvat do jiných symbolických rovin – viz např. velmi jednostranný popis vztahu Arna a Zdenky na s. 45). No a nakonec, zdá se mi, že autorka v některých momentech upřednostňuje teorii nad daty: např. „transcendentní zkušenost, kterou paní Fantlová popisuje, zřejmě měla vliv na postupný proces gerotranscendence“ (s. 50), či „Tornstam popisuje znovuobjevenou radost i ze všedních činností jakou /sic!/ náležející ke kosmické dimenzi. Zdůrazňuje přitom například hudbu a přírodu, což odpovídá Zdenčině /sic!/ zájmům“ (s. 51). Domnívám se, že pokud by se autorka více věnovala literatuře o přeživších holocaustu, třeba té z kap. 2.1.5, nemusela by dojít k takto zjednodušujícím závěrům. Ostatně tvrzení, že „ve vyprávění paní Fantlové občas někdo nebo něco přeskočí hranice místa, času, nebo i hranice mezi živým a mrtvým. To se nám z pozice o několik desítek let mladších může zdát matoucí, jelikož takové překračování a propojování se nedá podložit žádnou vědeckou teorií“ (s. 52), vzbuzuje pochybnosti, zda autorka opravdu hodlá absolvovat všeobecné humanitní studium.

Poslední citace již pochází z kapitoly 4.4 Diskuze, v níž ovšem autorka víceméně jen opakuje předchozí zjištění, a to včetně některých dat (pak nechápu, čím se liší interpretace v předchozích kapitolách od diskuze). Přitom se i zde se objevují s teoretickým zázemím komunikující, ovšem v textu analyticky nevyužitá momenty, jako např. „zmenšující se vzdálenosti mezi minulostí a přítomností“ (s. 56). Mimořádně, v příloženém rozhovoru narátorka glosuje, v jakém kontextu se rozhodla pro sepsání svých vzpomínek – a věru nejde jen o věk či životní fázi. Naopak za velmi zdařilou považuji diskuzi napětí mezi integritou a zoufalstvím v souvislosti s komplexitou prožívání atp. (s. 56nn). Samotný závěr práce (s. 63n.) je pak již jen velmi stručnou rekapitulací textu resp. teorií. S výzkumnými otázkami (s. 25) se ani zde explicitně neparuje.

Poslední téma, jemuž bych se ráda věnovala při obhajobě práce, je otázka etiky. Autorka pracuje s plným jménem participantky svého výzkumu. V kapitole věnované etice výzkumu (s. 27) autorka deklaruje, že souhlas s uvedením plného jména bude s narátorkou opakovaně vyjednávat (a soudě dle transkriptu v příloze tak opravdu citlivě činí; přesnou informaci o informovaném souhlasu ovšem v práci postrádám). Přesto se ptám: napadá autorku nějaký důvod, proč by bylo vhodné data anonymizovat (tedy vyjma toho, že „se to tak dělá“, jak říká v rozhovoru)? A jak by to bylo možné udělat, když Zdenka Fantlová publikovala svou autobiografii? A pokud jde o jazyk: je vhodné označovat Zdenku Fantlovou za „předmět“ (s. 5) či „vzorek“ (s. 22) bakalářské práce?

Co naopak považuji za zbytné při obhajobě diskutovat, je formální stránka textu, který bohužel trpí občasnými překlepy, vyšinutími z vazby, neznalostí přivlastňovacích zájmen. A zcela v pořádku není ani grafická úprava a jednotnost a úplnost odkazování na zdroje.

Závěrem. Autorka zvolila zajímavé, nosné, ale zároveň velmi náročné téma. Výše uvedené komentáře uvažuji především jako zpětnou vazbu a náměty k diskusi při obhajobě práce. Jakkoli všechny uvedené výtky považuji za významné, jsem si vědoma odlišnosti svého oborového zázemí i teoretického vhledu do problematiky paměťových studií a studií holocaustu. Celkově proto s ohledem na vytvořená data a snahu o jejich pečlivé zpracování hodnotím bakalářskou práci Terezy Lindové jako poměrně zdařilou a doporučuji ji k obhajobě s hodnocením velmi dobře.

Praha, 2. září 2019

Mgr. Hedvika Novotná, Ph.D.